

בס"ד, ז' אדר התשפ"ו

מנחות מ"ד – חלזון התכלת ושכר הציצית, חיוב בטלית שאולה, עיכוב בתפילין ובנסכים

שאלות:

1. האם יש שכר מצוות בעולם הזה?

חלזון התכלת ושכר מצוות ציצית

- הברייתא מתארת את החלזון שממנו מפיקים את התכלת: גופו (המראה שלו) דומה לים, וברייתו – צורתו דומה לדג. הוא עולה מהים אחת לשבעים שנה. מהדם שלו צובעים את התכלת, ומכיוון שהוא נדיר, התכלת היא דבר יקר מאוד.
- **רבי נתן אמר** שאין לך כל מצווה קלה שכתובה בתורה שאין לה מתן שכר בעולם הזה, ובעולם הבא אי אפשר לדעת כמה גדול השכר. הוא מציע ללמוד את זה ממצוות ציצית דרך המעשה באדם אחד שהיה זהיר מאוד במצוות ציצית. הוא שמע שיש זונה בכרכי הים שגובה שכר של ארבע מאות זהובים. כשהוא הגיע אליה היא הציעה לו שבע מיטות (שש של כסף ועליונה של זהב), ובין מיטה למיטה היו סולמות כסף. היא עלתה למיטה העליונה ערומה, וכשהוא בא לעלות ערום כנגדה, באו ארבע ציציותיו וטפחו לו על פניו. הוא נשמט מהמיטה וישב על הקרקע, וגם היא עשתה ככה.
- היא נשבעה (במלך של רומי או בעבודה זרה) שהיא לא תעזוב אותו עד שיגיד לה איזה מום ראה בה. הוא נשבע שהוא מעולם לא ראה אישה יפה כמותה, אלא שד' ציווה על מצוות ציצית. שכתוב בה "אָנִי ד' אֱלֹהֵיכֶם" פעמיים – ללמד שד' הוא זה שעתיד להיפרע מהחוטאים ולשלם שכר למקיימי המצוות. ובאותו רגע הציציות נדמו לו כארבעה עדים שיעידו עליו.
- היא ביקשה לדעת את שמו, שם עירו, שם רבו ושם בית המדרש שבו הוא לומד. הוא כתב את הפרטים ונתן בידה. היא עמדה וחילקה את כל נכסיה: שליש למלכות (כשוחד כדי שיניחו לה להתגייר), שליש לעניים, ושליש לקחה לעצמה (חוץ מהמיטות והמצעים).
- היא באה לבית מדרשו של **רבי חייא** וביקשה להתגייר. והוציאה את הכתב שנתן לה התלמיד וסיפרה ל**רבי חייא** את כל הסיפור. ושהיא מתגיירת לשם שמיים, בגלל הנס הגדול שקרה לתלמיד עם הציצית שטפחה לו על פניו.
- **רבי חייא** אמר לה: "לכי זכי במקחך". הגמרא מספרת שאותן המיטות שהיא הציעה לו באיסור, היא הציעה לו בסוף בהיתר (כאשתו). וזהו מתן השכר בעולם הזה, ובעולם הבא אי אפשר לדעת כמה השכר.

2. יהודה שם לב שבחדרו שבמלון אין מזוזה, מותר לו לישון שם?

טלית שאולה ומזוזה בבית שכור

- **רב יהודה אמר** שטלית שאולה פטורה ממצוות ציצית במשך שלושים יום. אחרי שעברו שלושים יום, האדם שמתמש בה חייב להטיל בה ציצית.

○ הגמרא מביאה ברייתא שאומרת דין דומה לגבי מזוזה: שמי שגר בפונדק (מלון) בארץ ישראל, או מי ששוכר בית בחוץ לארץ – פטור ממצוות מזוזה במשך שלושים יום, כי המגורים שלו נחשבים מגורי עראי (שמא הוא יתחרט ויחזור בו - רש"י). אחרי שעברו שלושים יום המגורים נחשבים קבועים והוא חייב במזוזה.

○ אבל, השוכר בית בארץ ישראל – חייב לשים מזוזה מיד "משום יישוב ארץ ישראל". רש"י מסביר שאחרי שהאדם קבע את המזוזה, הוא לא ייצא מהבית בקלות בגלל הטרחה של המזוזה, וגם אם הוא ייצא, הבית יהיה מוכן לדייר הבא שימצא בית עם מזוזה, וככה ארץ ישראל תישאר מיושבת.

3. רמי לא מוצא את התפילין של יד, יש טעם שהוא יניח רק את של ראש?

עיכוב במצוות תפילין ומניין המצוות

○ במשנה נאמר שתפילין של יד לא מעכבות את של ראש, ושל ראש לא מעכבות את של יד. **רב חסדא** אמר שהדין הזה נאמר רק במקרה שיש לאדם את שתי התפילות, והוא פשוט לא יכול להניח אחת מהן (למשל שהיא לא נמצאת לפניו כרגע). אבל אם אין לו בכלל את אחת מהן – האחת מעכבת את השנייה, והוא לא יניח כלל.

▪ אחרי כמה זמן שאלו את **רב חסדא** אם הוא באמת אמר את הדין הזה, והוא הכחיש ואמר: "וכי מי שאין לו שתי מצוות, לא יעשה אפילו מצווה אחת?".

▪ הגמרא **שואלת** למה הוא לא חשב ככה בהתחלה? **ועונה** שהוא רצה לגזור שלא יניח אחת, כדי שהאדם לא יפשע ויתרשל מלהשיג את התפילה השנייה שחסרה לו.

○ **רב ששת** מונה את מספר מצוות העשה שמבטלים כשלא מקיימים מצוות מסוימות:

▪ **תפילין**: מי שלא מניח תפילין עובר על שמונה מצוות עשה. לפי הפירוש הראשון ב**רש"י**, הכוונה היא שיש ארבע פרשיות, ובכל אחת מהן יש שתי מצוות עשה: "וְקָשַׁרְתֶּם לְאוֹת" (תפילין של יד) ו"וְהָיוּ לְטֹטְפֹת" (תפילין של ראש).

▪ **ציצית**: מי שאין לו ציצית בבגדו עובר על חמש מצוות עשה (לפי הפסוקים: "וְעָשׂוּ לָהֶם", "וַיִּנְתְּנוּ", "וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת", "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ" – שבספר במדבר, והפסוק "גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ" שבספר דברים).

▪ **ברכת כהנים**: כהן שלא עולה לדוכן עובר על שלוש מצוות עשה ("כֹּהֵן תִּבְרָכֶוּ", "אָמַר לָהֶם", "וְשָׁמְוּ אֶת שְׁמִי").

▪ **מזוזה**: מי שאין לו מזוזה בפתחו עובר על שתי מצוות עשה (הציווי "וְכִתְבֶתֶם" שמופיע פעמיים בשתי הפרשיות שבמזוזה).

○ **ריש לקיש אמר** שכל המניח תפילין מאריך ימים. הוא לומד מהפסוק בישעיהו: "ד' עֲלֵיהֶם יְהִי וְלִכְלֹ בָהֶן חַיִּי רוּחִי וְתִלְמִימֵי וְהִתְיַיֵּנִי". "ד' עליהם" הכוונה היא לאלו שנושאים עליהם את שם ד' בתפילין שעל ראשם, ולכן הם יזכו לחיים (רש"י).

4. בניציון שכח להביא יין עם הקרבן שלו, הוא יכול להקריב אותו, ולהביא יין פעם אחרת?

משנה: עיכוב בסולת, נסכים ומתנות המזבח

- המשנה החדשה אומרת שהסולת והשמן (של מנחת הנסכים) לא מעכבים את היין, והיין לא מעכב אותם. אם הביאו רק יין ללא המנחה – מנסכים אותו, ואם הביאו רק המנחה ללא יין – מקריבים אותה.
- מתנות הדם שניתנות על המזבח החיצון לא מעכבות זו את זו. וגם אם הכהן נתן רק מתנה אחת מהדם על המזבח – הקורבן כיפר בדיעבד.
- הגמרא מביאה ברייתא שדנה בסדר ההקרבה. לדעת כולם מביאים קודם את הזבח. אבל לדעת **חכמים**: אחר כך מביאים את המנחה ורק אחר כך את הנסכים (היין) כי הפסוק אומר "וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם" וזה הסדר. ולדעת **רבי**: קודם מביאים את הנסכים (היין) ואחר כך את המנחה. כי פסוק אחר אומר: "זָבַח וְנִסְכֵים" שאחרי הזבח באים הנסכים.
- הגמרא שואלת מה **רבי** עושה עם הפסוק שהביאו חכמים "וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם"? ומתרצת שהפסוק הזה נצרך למקרה שהמנחה והנסכים באים בפני עצמם (בנפרד מהזבח שהוקרב מתישהו קודם). במקרה כזה הם יכולים להקרב גם בלילה ואפילו ביום אחר (ובלבד שלא התקדשו בכלי שרת ביום הקודם - רש"י).
- הגמרא שואלת מה **חכמים** עושים עם הפסוק "זָבַח וְנִסְכֵים"? ועונה שהפסוק הזה מלמד לשיטתם את מה שאמר **זעירי**: שנסכים מתקדשים לזבח מסוים רק בשעת שחיטת הזבח. לפני שחיטת הזבח אפשר לקחת את הנסכים האלו לזבח אחר.
- הגמרא שואלת הרי **חכמים** גם צריכים ללמוד את הדינים ש**רבי** למד (שאפשר להביא את המנחה והנסכים בפני עצמם וגם בלילה). ועונה שבעצם **חכמים** לומדים את סדר ההקרבה (מנחה לפני יין) מהפסוק "עֲלֵה וּמִנְחָה". ולכאורה גם **רבי**, ולכן היא מפרשת את המחלוקת באופן אחר:
- כולם מסכימים שכשנסכים באים עם הזבח ביחד – המנחה צמודה לזבח לפני היין (לפי הפסוק "עֲלֵה וּמִנְחָה").
- המחלוקת היא רק כשהם באים בפני עצמם (בנפרד מהזבח): **חכמים** סבורים שכמו במקרה שבאים עם הזבח – המנחה קודמת. אבל **רבי** חולק ואומר שכשזה בא יחד עם הזבח, בגלל שהתחלנו ב"אכילה" (בשר הקורבן) ממשכים למנחה שזה הכל סוג של אכילה. אבל כשהנסכים באים בפני עצמם – עדיף להקריב קודם את היין (הנסכים), כי עליהם הלויים אומרים שירה.
- בסוף הגמרא מביאה את המקור לדין השני של המשנה: שמתנה אחת של דם למזבח החיצון מספיקה לכפרה? מהפסוק: "וְדָם זִבְחֶיךָ יִשְׁפֹךְ עַל מִזְבֵּחַ ד' אֵלֶיךָ וְהַבֶּשֶׂר תֹּאכְלֶה" שאפילו בשפיכה אחת הבשר הופך להיות מותר באכילה, וזה סימן שאפילו מתנה אחת מכפרת.
- בסוף הדף הגמרא מביאה משנה נוספת שמלמדת שהפרים האילים והכבשים לא מעכבים זה את זה, ואם חסר סוג אחד של בהמה, זה לא מונע הקרבה של השאר. והגמרא מבררת שמדובר על פרים וכבשים של המוספים של ראש חודש וחג השבועות. שמוזכרים בספר במדבר. ולגבי האילים הגמרא תמשיך לדון בדף הבא.
- **רבי שמעון אומר**, שאם אין מספיק כסף גם לקנות את הקרבנות וגם את הנסכים שלהם, עדיף לקנות פחות קרבנות אבל שיוקרבו עם הנסכים שלהם.